

บทบาทของประเพณีฉลองแม่พระไถ่ทาสที่มีต่อชุมชนวัดคอนเซ็ปชัน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร

Function of the Feast of Our Lady of Ransom in the Immaculate Conception Church Community, Dusit, Bangkok

อติวิทย์ เชียงคิว (Atiwit Siengkiw)¹

Received: August 30, 2023

Revised: December 1, 2023

Accepted: December 7, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของประเพณีฉลองแม่พระไถ่ทาสที่มีต่อชุมชนวัดคอนเซ็ปชัน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร โดยใช้การวิจัยเอกสารร่วมกับกระบวนการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า ประเพณีฉลองแม่พระไถ่ทาสมีบทบาทต่อชุมชนวัดคอนเซ็ปชัน 4 ด้าน ได้แก่ 1) บทบาทในการแสดงออกถึงความศรัทธาที่มีต่อพระนางมารีย์พรหมจารี 2) บทบาทในการสร้างความมั่นคงและเป็นที่พึ่งทางจิตใจ 3) บทบาทในการแสดงอัตลักษณ์ของชุมชนคอนเซ็ปชัน ได้แก่ อัตลักษณ์ทางศาสนา และอัตลักษณ์ด้านอาหาร และ 4) บทบาทการสร้างปฏิสัมพันธ์และความสามัคคีของชุมชน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าประเพณีฉลองแม่พระไถ่ทาสเป็นประเพณีสำคัญที่ยึดโยงองค์ประกอบต่าง ๆ ของชุมชนให้เป็นปึกแผ่น ทำให้ยังคงรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนไว้ได้อย่างเข้มแข็ง

คำสำคัญ: บทบาทของพิธีกรรม, แม่พระไถ่ทาส, ชุมชนวัดคอนเซ็ปชัน, คริสต์ศาสนิกายโรมันคาทอลิก

Abstract

This is qualitative research. The purpose of this research was to analyze the function of Our Lady of Ransom celebration for the Immaculate Conception Church community in Dusit, Bangkok. The data was collected through document research, stakeholder interviews, and participant and non-participant observations. The study found that the Feast of Our Lady of Ransom serves four functions for the Immaculate Conception Church community as following: 1) demonstrating faith in the Virgin Mary 2) creating stability and serving as a psychological refuge 3) displaying the community's identity, including religious and food cultural identity 4) promoting community interaction and unity. This research highlights the Feast of Our Lady of Ransom as a significant tradition that connects various community components and maintains a strong identity.

Keywords: The Ritual's Function, Our Lady of Ransom, Immaculate Conception Church Community, Catholicism

¹ โรงเรียนเซนต์คาเบรียล มูลนิธิคณะเซนต์คาเบรียลแห่งประเทศไทย
Saint Gabriel's College, Saint Gabriel's Foundation Thailand

บทนำ

ชุมชนวัดคอนเซ็ปชัญเป็นชุมชนชาวคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกแห่งแรกในเขตเมืองบางกอกที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า 348 ปี จากหลักฐานและบันทึกต่าง ๆ พบว่า ชุมชนบริเวณนี้ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา โดยในปี พ.ศ. 2217 สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้พระราชทานที่ดินริมแม่น้ำเจ้าพระยาเหนือวัดสมอรายให้แก่ครอบครัวคริสตชนคาทอลิกชาวโปรตุเกสที่เข้ามารับราชการเป็นทหารอาสาประมาณ 70 ครอบครัว โดยมีบาทหลวงชาวโปรตุเกสติดตามเข้ามาดูแล (วิชัยพล บัญชาวิชระชัย, 2556, หน้า 14) ต่อมาพระสังฆราช หลุยส์ ลาโน มิชชันนารีชาวฝรั่งเศสได้เข้ามาดูแลชุมชนดังกล่าวต่อบาทหลวงชาวโปรตุเกส และได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตสร้างวัดคาทอลิกเพื่อเป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา สมเด็จพระนารายณ์มหาราชมิได้ทรงขัดข้อง พระสังฆราช หลุยส์ลาโน จึงได้เริ่มก่อสร้างวัดตั้งชื่อว่า “Immaculate Conception” แปลว่า แม่พระปฏิสนธินิรมล (วิกเตอร์ ลาร์เก, 2539, หน้า 16)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2325 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เกิดความวุ่นวายในเมืองเขมร ชาวเขมรบางส่วนได้อพยพมายังสยามประเทศ ในจำนวนนี้มีชาวเขมรที่เป็นคริสตชนคาทอลิกด้วยประมาณ 500 คน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กลุ่มคริสตชนชาวเขมรเหล่านั้นมาตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณชุมชนโปรตุเกสเหนือวัดสมอราย (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), 2562, หน้า 42) หรือบริเวณชุมชนวัดคอนเซ็ปชัญซึ่งเป็นชุมชนของคริสตชนอยู่ก่อนแล้ว

ชาวชุมชนคอนเซ็ปชัญเป็นกลุ่มคริสตชนที่มีความเชื่อที่เข้มแข็ง ให้ความสำคัญกับวันฉลองทางศาสนา และให้ความเคารพพระสงฆ์อย่างมาก จนได้ชื่อว่าเป็นกลุ่มคริสตชนที่มีความศรัทธาในคริสต์ศาสนามากที่สุดในมิสซังสยามขณะนั้น (สมศรี บุญอรุณรักษา, 2563, หน้า 529) นอกจากนี้ชาวชุมชนยังให้ความสำคัญเป็นพิเศษต่อ “แม่พระ” โดยเฉพาะต่อรูปสลัก “แม่พระไถ่ทาส” (แวนรอย เอ, 2565, หน้า 111) ซึ่งถือเป็นสมบัติสำคัญที่คริสตชนชาวเขมรนำมาประดิษฐาน ณ วัดคอนเซ็ปชัญ เมื่อครั้งอพยพเข้ามาเพื่อเป็นขวัญกำลังใจและเป็นศูนย์รวมจิตใจทางศาสนา

ประเพณีฉลองแม่พระไถ่ทาสเป็นงานฉลองพิเศษซึ่งวัดและชุมชนร่วมกัน จัดขึ้นในวันที่ 24 กันยายนของทุกปี โดยจะมีการจัดพิธีบูชาขอบพระคุณตามความเชื่อของชาวคริสต์ การอัญเชิญองค์แม่พระไถ่ทาสแห่เวียนรอบวัด เพื่อให้ประชาชนได้ถวายสักการะและขอพรตามความเชื่อและปรารถนาของตน นอกจากนี้ยังมีการตั้งโรงทานจากผู้มีจิตศรัทธาจากทั้งในและนอกชุมชนเพื่อเป็นการแสดงออกถึงความเชื่อและความศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ขององค์แม่พระ นอกจากนี้ผู้วิจัยเห็นว่าพิธีดังกล่าวยังมีบทบาทอื่น ๆ ต่อชุมชนวัดคอนเซ็ปชัญอีกหลายประการ

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าการศึกษาด้านประเพณีและพิธีกรรมในปัจจุบันมีความหลากหลายครอบคลุมทั่วทุกภาคของประเทศไทย แต่พิธีกรรมส่วนใหญ่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อทางพุทธศาสนาและศาสนาพื้นบ้าน โดยเฉพาะการนับถือผี เช่น พิธีกรรมการโหล่มะมีวดของชุมชนเขมร จังหวัดสุรินทร์ (สารภี ขาวดี, 2555) พิธีกรรมที่มีต่อเจ้าหลวงคำแดงของชาวจังหวัดเชียงใหม่ (สุกัญญา อินทวัน, สนิท สัตโยภาส และรังสรรค์ จันต๊ะ, 2559) พิธีกรรมการนับถือตัวละครจากเรื่องรามเกียรติ์ของชาวจังหวัดสมุทรปราการ (รัตนพล ชื่นคำ, ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ และสุกัญญา สุจนายา, 2564) หรือพิธีกรรมในงานประเพณีนมัสการหลวงพ่อพะพรของชาวจังหวัดพิจิตร (อภิวัฒน์ สุธรรมดี, ชนิกานต์ ยศปัญญา, สุพรรณธิดา ประดิษฐ์สอน และมนัสวี หิมพานต์, 2565) เป็นต้น

จากตัวอย่างงานวิจัยที่ผ่านมาผู้วิจัยเห็นว่ายังศึกษาไม่ครอบคลุมถึงพิธีกรรมที่อยู่บนพื้นฐานความเชื่อของคริสต์ศาสนา ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาด้านบทบาทของประเพณีฉลองแม่พระไถ่ทาสที่มีต่อชาวชุมชน

วัดคอนเซ็ปชัญ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร เพื่อวิเคราะห์ว่าพิธีกรรมดังกล่าวจะมีบทบาทสำคัญต่อชาวชุมชนวัดคอนเซ็ปชัญในด้านใดบ้าง อันจะทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อทางศาสนาและวิถีปฏิบัติทางสังคมของคริสตชนในชุมชนวัดคอนเซ็ปชัญ ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นชุมชนคาทอลิกที่เก่าแก่ที่สุดในกรุงเทพมหานคร

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดบทบาทหน้าที่ของวิลเลียม บาสคอม ซึ่งเสนอว่า ในการศึกษาข้อมูลคติชนเพื่อจะทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างคติชนกับวัฒนธรรมหรือบทบาทหน้าที่ของคติชนนั้น จะต้องศึกษาบริบทซึ่งเป็นชุดข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับประเภทของคติชน และทัศนคติที่มีต่อคติชนประเภทนั้น ๆ ด้วย ทั้งนี้บาสคอมได้สรุปบทบาทของคติชนไว้ 4 ประการ (Bascom, 1965 อ้างถึงใน ศิราพร ณ กลาง, 2557, หน้า 362-363) ประการแรก คือ การอธิบายที่มาและเหตุผลในการประกอบพิธีกรรม ประการที่สอง คือ การให้การศึกษาในสังคมประเพณี ประการที่สาม คือ การรักษาแบบแผนและมาตรฐานพฤติกรรมของผู้คนในสังคม และประการสุดท้าย คือ การให้ความบันเทิงและแสดงออกถึงความคับข้องใจของคนในสังคม

ศิราพร ฐิตะฐาน ณ กลาง (2537, หน้า 13) ผู้เชี่ยวชาญด้านคติชนวิทยาได้นำแนวคิดของบาสคอมมาประยุกต์เพื่อศึกษาบทบาทของคติชนในประเทศไทย ซึ่งได้สรุปบทบาทของคติชนในสังคมไทยไว้ 4 ด้าน ได้แก่ 1) บทบาทในการเป็นทางออกของความขัดแย้งและกฎเกณฑ์ทางสังคม 2) บทบาทในการให้การศึกษาและอบรมระเบียบสังคม 3) บทบาทในการถ่ายทอดความเชื่อและพิธีกรรม และ 4) บทบาทการสร้างเอกลักษณ์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

ต่อมา ศิราพร ณ กลาง (2557, หน้า 362-363) ได้ปรับปรุงและเรียบเรียงแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของคติชนในประเทศไทยขึ้นใหม่ โดยยังคงใช้แนวคิดของบาสคอมเป็นหลักสำคัญในการนำเสนอ ซึ่งหลังจากการปรับปรุงเพิ่มเติมและขยายขอบเขตของเนื้อหาแล้ว สามารถสรุปบทบาทหน้าที่ของคติชนในสังคมไทยได้ 3 ประการ คือ 1) บทบาทในการอธิบายกำเนิดและอัตลักษณ์ของกลุ่มชนและพิธีกรรม 2) บทบาทในการอบรมระเบียบทางสังคม ให้การศึกษา และรักษามาตรฐานพฤติกรรมของสังคม และ 3) บทบาทในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจของบุคคลอันเกิดจากกฎเกณฑ์ทางสังคม

จากการสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ที่ผ่านมามีการศึกษารoles บทบาทของประเพณีหรือพิธีกรรมที่มีต่อชุมชนต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง จากการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยเห็นว่าควรจะจำแนกงานวิจัยออกเป็น 2 กลุ่ม คือ การศึกษาในบริบทชุมชนเมืองและการศึกษาในบริบทชุมชนท้องถิ่น

กลุ่มแรกการศึกษารoles บทบาทของประเพณีหรือพิธีกรรมในบริบทชุมชนเมือง ได้แก่ กรุงเทพมหานคร และเขตปริมณฑล ผลการศึกษาส่วนใหญ่สะท้อนให้เห็นบทบาทของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงทางจิตใจและการแสดงอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มของผู้คนในชุมชนเมือง ตัวอย่างเช่น การศึกษาของ อภิวัฒน์ สุธรรมดี (2559) เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาเจ้าแม่จูงจาง เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาเจ้าแม่จูงจางมีบทบาทในการการตอบสนองทางจิตใจของผู้คนในโลกทุนนิยม นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการแสดงตัวตนทางความเชื่อในฐานะกลุ่มชนในสังคมเมือง และบทบาทในการเติมเต็มวัฒนธรรมให้สมบูรณ์ เช่นเดียวกับการศึกษาของกานต์พิชชา อุดมมงคลกิจ และภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ (2564) เรื่อง ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ: บทบาทต่อชุมชนมอญลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาแสดงให้เห็นบทบาทของประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือในการสร้างความเข้มแข็งและความเป็นหนึ่งเดียวกันของคนในชุมชน การแสดงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ การสืบทอดและสร้างสรรค์ประเพณี

สำคัญในพระพุทธศาสนา และการส่งเสริมการท่องเที่ยว สอดคล้องกับการศึกษาของรัตนพล ชื่นคำ, ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ และสุกัญญา สุจนายา (2564) เรื่อง ความหมายและบทบาทของพิธีกรรมการนับถือตัวละครจากเรื่องรามเกียรติ์ในชุมชนบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงบทบาทของพิธีกรรมการนับถือตัวละครจากเรื่องรามเกียรติ์ที่เน้นการเป็นที่พึ่งทั้งต่อระดับปัจเจกและระดับชุมชน คือ ในระดับปัจเจกมีบทบาทด้านการเป็นที่พึ่งทางใจ การประกอบอาชีพ การรักษาโรค และความเป็นสิริมงคล ส่วนในระดับชุมชนมีบทบาทด้านการปกป้องคุ้มครองคนในชุมชน การเป็นที่พึ่งทางใจของคนในชุมชน และการสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชน

ส่วนในบริบทชุมชนท้องถิ่น ผลการศึกษาส่วนใหญ่สะท้อนให้เห็นบทบาทในการอธิบายความเป็นมาของพิธีกรรม การสร้างปฏิสัมพันธ์ รวมถึงการเป็นกรอบทางจริยธรรมให้กับผู้คนในชุมชน เช่น การศึกษาของจตุพร เพชรบุรณ์ (2559) เรื่อง ความเชื่อและบทบาทของประเพณีทานธัมม์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบวญญูคำ อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา ผลการศึกษาแสดงให้เห็นบทบาทสำคัญของประเพณีทานธัมม์ในการสืบทอดพระพุทธศาสนา การสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรม การอธิบายที่มาของการประกอบพิธีกรรม การสร้างความมั่นคงทางใจให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ และการเชื่อมความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท เช่นเดียวกับการศึกษาของภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ (2565) เรื่อง พิธีกรรม “กินตอง”: บทบาทต่อชาวบ้านในชุมชนอำเภอนางรองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า พิธีกรรมกินตองมีบทบาทสำคัญในการระบายความทุกข์ยากและความคับข้องใจให้แก่ชุมชน การสร้างเครือข่ายและความเป็นหนึ่งเดียวกันของชุมชน การสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ชุมชน และการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาของเอี่ยมพร ทิพย์เดช, เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์ และสุริยะกาล ทองเหลา (2566) เรื่อง พิธีส่อนขวัญ: พิธีกรรมแห่งความเชื่อของชาวชุมชนหนองแวง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดอุดรธานี การศึกษานี้แสดงให้เห็นบทบาทของพิธีส่อนขวัญในระดับปัจเจกที่มีบทบาทในการสร้างกำลังใจโดยเฉพาะการรักษาโรคให้กับผู้ป่วย ส่วนในระดับชุมชนนั้นพิธีส่อนขวัญมีบทบาทในการสร้างความสัมพันธ์ของบุคคลในครอบครัว สร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชุมชน และการสืบทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนด้วย

งานวิจัยข้างต้นนี้แสดงให้เห็นถึงบทบาทของคติชนประเพณีและพิธีกรรมในสังคมไทย ทั้งผีและพุทธที่หลากหลายในระดับปัจเจกและระดับชุมชน โดยเฉพาะบทบาทในการสร้างความมั่นคงและเป็นที่พึ่งทางจิตใจ โดยใช้แนวคิดของวิลเลียม บาสคอม และศิริพร ณ ถลาง เป็นแนวในการศึกษา ประกอบกับกระบวนการวิจัยที่ใกล้เคียงกันคือ การลงพื้นที่ภาคสนาม การสังเกต และการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะประยุกต์ใช้แนวคิดบทบาทของคติชนของ ศิริพร ณ ถลาง (2557) ในบริบทวัฒนธรรมของไทย เป็นแนวทางในการศึกษา ประเพณีฉลองแม่พระไถ่ทาสซึ่งเป็นประเพณีในคริสต์ศาสนาต่อไป

วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ศึกษาบทบาทของประเพณีฉลองแม่พระไถ่ทาสที่มีต่อชุมชนวัดคอนเซ็ปชัน โดยใช้การวิจัยเอกสาร (documentary research) การสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ แบ่งวิธีการดำเนินการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ได้แก่ เอกสารประวัติความเป็นมาของวัดคอนเซ็ปชัน แนวคิดการศึกษาบทบาทหน้าที่ของพิธีกรรม แนวคิดมานุษยวิทยาศาสนา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (field work research) ณ วัดคอนเซ็ปชันแห่งพระแม่เจ้าขอยสามเสน 11 ถนนสนามเสน แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร วันที่ 23 - 24 กันยายน พ.ศ. 2565

2.1 รวบรวมข้อมูลโดยการสังเกต (observation methods) ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การเข้าร่วมพิธีบูชาขอบพระคุณและร่วมขบวนแห่แม่พระไถ่ทาส และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ได้แก่ การสังเกตขั้นตอน การตกแต่งสถานที่ และพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมพิธีฉลองแม่พระไถ่ทาส

2.2 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ (interview methods) บุคคลสำคัญผู้มีส่วนร่วมในงานรวม 7 คน ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดคอนเซ็ปชัญ 1 รูป และผู้มาร่วมงานทั่วไป จำนวน 6 คน แบ่งเป็นผู้ที่อาศัยหรือประกอบกิจการในชุมชนวัดคอนเซ็ปชัญ 3 คน ผู้มาตั้งโรงงาน 1 คน ผู้เข้าร่วมงานทั่วไป 2 คน และผู้มีความรู้เกี่ยวกับพิธีทางคริสต์ศาสนา 1 คน

3. วิเคราะห์บทบาทของประเพณีฉลองแม่พระไถ่ทาสโดยการประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดบทบาทหน้าที่

4. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และให้ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของประเพณีฉลองแม่พระไถ่ทาสที่มีต่อชุมชนวัดคอนเซ็ปชัญ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร จากการศึกษาสามารถวิเคราะห์บทบาทของประเพณีฉลองแม่พระไถ่ทาสที่มีต่อชุมชนวัดคอนเซ็ปชัญ โดยแบ่งเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1. ความเป็นมาขององค์แม่พระและประเพณีฉลองแม่พระไถ่ทาส

รูปสลักแม่พระไถ่ทาสมีลักษณะเป็นรูปหญิงสาวยืนพนมมือแกะสลักจากไม้ สูงประมาณ 100 เซนติเมตร ซึ่งกลุ่มคริสตชนชาวเขมรอพยภูเขามาด้วยเมื่อครั้งอพยพมายังสยามในสมัยรัชกาลที่ 1 รูปสลักนี้เป็นรูปเคารพที่มีอายุเก่าแก่กว่า 400 ปี ซึ่งชาวชุมชนวัดคอนเซ็ปชัญให้ความศรัทธาและเชื่อว่ามีศักดิ์สิทธิ์อย่างยิ่ง (วิจิตร แสงหาญ, สัมภาษณ์, 24 กันยายน 2565) มีเรื่องเล่าว่าเมื่อประมาณ พ.ศ. 2337 เหตุการณ์ความไม่สงบทางเมืองเขมรคลี่คลายแล้ว ชาวเขมรที่อพยพเข้ามามีความประสงค์ที่จะเดินทางกลับบ้านเมืองและจะอัญเชิญรูปสลักแม่พระกลับไปด้วย ระหว่างที่กำลังแจวเรือเพื่อออกเดินทางปรากฏว่าเรือที่ประดิษฐานองค์แม่พระไม่เคลื่อนที่ แต่เมื่อหันหัวเรือกลับไปยังวัดคอนเซ็ปชัญ เรือกลับเคลื่อนที่ได้อย่างสะดวก เป็นเช่นนี้อยู่หลายครั้ง ชาวบ้านเห็นว่าเป็นเหตุการณ์ที่น่าอัศจรรย์จึงตกลงกันว่าจะอัญเชิญรูปสลักแม่พระไถ่ทาสกลับไปประดิษฐานที่วัดคอนเซ็ปชัญดังเดิม หลังจากนั้นจึงเดินทางกลับเมืองเขมรอย่างปลอดภัย รูปสลักแม่พระไถ่ทาสจึงประดิษฐานอยู่ที่วัดคอนเซ็ปชัญมาจวบจนปัจจุบัน (วัดคอนเซ็ปชัญแห่งพระแม่เจ้า, 2517, หน้า 75)

ภาพ 1

รูปสลักแม่พระไถ่ทาสของวัดคอนเซ็ปชัญ

หมายเหตุ. โดย อติวิทย์ เชียงคิ้ว, ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2565

ประเพณีการฉลองแม่พระไถ่ทาสเกิดขึ้นครั้งแรกโดยคณะนักบวชชื่อว่า “คณะแม่พระไถ่ทาส” (Our Lady of Ransom) ซึ่งเป็นคณะที่ก่อตั้งโดย นักบุญเปโตร โนลาสโก (St. Peter Nolasco) นักบุญเรมอนแห่งเปนาฟอร์ท (St. Raymond of Penafort) และพระเจ้าเจมส์ที่ 1 กษัตริย์แห่งอารากอน (King James of Aragon) ในประเทศสเปน มูลเหตุเนื่องมาจากในปี พ.ศ. 1761 (ค.ศ. 1218) พระนางมารีย์ทรงมาประจักษ์แก่ท่านนักบุญเปโตร โนลาสโก เพื่อขอให้ท่านตั้งคณะขึ้นมาช่วยเหลือคริสตชนที่ถูกพวกแขกมัวร์จับไปเป็นทาส นอกจากนี้พระนางยังประจักษ์แก่นักบุญเรมอนแห่งเปนาฟอร์ท และพระเจ้าเจมส์ที่ 1 กษัตริย์แห่งอารากอน เพื่อขอให้กระทำในลักษณะเดียวกัน ทั้ง 3 ท่านจึงร่วมกันตั้งคณะแม่พระไถ่ทาสขึ้น และได้ไถ่ชีวิตทาสชาวคริสต์หลายหมื่นคน เพื่อเป็นการถวายเป็นเกียรติและแสดงออกถึงความสำนึกในความรักที่แม่พระมีต่อคริสตชน จึงมีการฉลองแม่พระไถ่ทาสขึ้นในขณะเป็นการภายใน (Our Lady of Ransom Catholic Church, n.d.)

ภารกิจการช่วยเหลือคริสตชนทำให้คณะแม่พระไถ่ทาสได้รับความศรัทธาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและแผ่ขยายออกไปยังประเทศต่าง ๆ ทำให้ประเพณีการฉลองแม่พระไถ่ทาสแพร่ขยายไปทั่วคริสตจักรละตินด้วย ต่อมาในปี พ.ศ. 2339 (ค.ศ. 1696) สมเด็จพระสันตะปาปาอินโนเซนต์ ที่ 12 (Innocent XII) จึงได้ประกาศให้มีการฉลองแม่พระไถ่ทาสทั่วพระศาสนจักรสากลอย่างเป็นทางการ (Marian Library, n.d.) ซึ่งในปัจจุบันยังคงมีการสืบทอดวันฉลองแม่พระไถ่ทาสอยู่ทั่วโลก เช่น ที่มหาวิหารแม่พระไถ่ทาส รัฐเกรละ ประเทศอินเดีย (Kerala Catholic Bishops' Council, n.d.) หรือที่โบสถ์แม่พระไถ่ทาส รัฐอิลลินอยส์สหรัฐอเมริกา (Our Lady of Ransom Catholic Church, n.d.)

ส่วนประเพณีการฉลองแม่พระไถ่ทาสของชุมชนวัดคอนเซ็ปชัน คุณพ่อวิจิตต์ แสงหาญ (สัมภาษณ์, 24 กันยายน 2565) เจ้าอาวาสวัดคอนเซ็ปชัน กล่าวว่า “เป็นการฉลองที่สืบทอดกันมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 เมื่อครั้งคริสตชนชาวเขมรอพยพเข้ามาในสยามสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พร้อมกับนำรูปสลักแม่พระไถ่ทาสซึ่งเป็นที่เคารพศรัทธาของชาวบ้านมาด้วย” การฉลองนี้จะจัดขึ้นในวันที่ 24 กันยายนของทุกปี พิธีการประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ได้แก่ พิธีบูชาขอบพระคุณ และพิธีอัญเชิญรูปสลักแม่พระไถ่ทาสแห่รอบวัด ซึ่งมีองค์ประกอบและรายละเอียดดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 1

องค์ประกอบการจัดงานฉลองแม่พระไถ่ทาส

องค์ประกอบ	รายละเอียด
ผู้จัดพิธี	บาทหลวงวิจิตต์ แสงหาญ เจ้าอาวาสวัดคอนเซ็ปชันแห่งพระแม่เจ้าและชาวชุมชนวัดคอนเซ็ปชัน
สถานที่ประกอบพิธี	วัดคอนเซ็ปชันแห่งพระแม่เจ้า ซอยสามเสน 11 แขวงวชิรพยาบาล เขตดุสิต กรุงเทพฯ
วันและเวลา	วันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2565 เริ่มพิธีบูชาขอบพระคุณเวลา 18.00 น. และเริ่มขบวนแห่เวลาประมาณ 19.00 น.
ผู้ประกอบพิธี	บาทหลวงชูศักดิ์ บุญอนันตบุตร และบาทหลวงธนากร เลาหบุตร บาทหลวงประจำอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ที่รับศีลบวชครบรอบ 25 ปี
ผู้เข้าร่วมพิธี	บาทหลวงในเขตอัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ ชาวชุมชนวัดคอนเซ็ปชัน และชุมชนใกล้เคียง
ขั้นตอนของพิธี	แบ่งออกเป็น 2 พิธีย่อย คือ พิธีบูชาขอบพระคุณ และพิธีแห่รูปสลักแม่พระไถ่ทาส
บทสวดในพิธี	ภาษาไทย 13 เพลง เช่น เพลงชาวเราจยินดี เพลงพระสิริรุ่งโรจน์ (เพลงนมัสการ) ภาษาอังกฤษ 7 เพลง เช่น เพลง Ave Maria เพลง Agnus dei ภาษาอังกฤษ 1 เพลง ได้แก่ เพลง Blest are you, Lord, God of all Creation

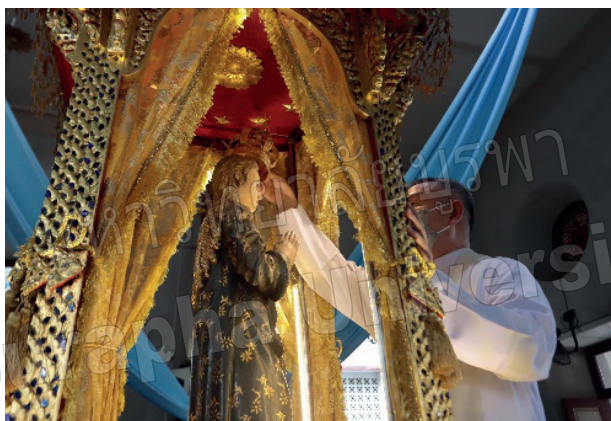
2. บทบาทของประเพณีฉลองแม่พระไถ่ทาสที่มีต่อชุมชนวัดคอนเซ็ปชัน

2.1 บทบาทในการแสดงออกถึงความศรัทธาที่มีต่อพระนางมารีย์พรหมจารี

พระศาสนจักรคาทอลิกให้ความสำคัญแก่พระนางมารีย์เป็นอย่างยิ่งในฐานะที่พระองค์เป็นพระชนนีขององค์พระเยซูเจ้า และเป็นต้นแบบในการดำเนินชีวิตด้วยคุณลักษณะ 3 ด้าน (ประชาชาติ ปรีชาวุฒิ, 2564, หน้า 47) คือ การนอบน้อมต่อพระประสงค์ขององค์พระผู้เป็นเจ้าทุกอย่างด้วยความเชื่อ การนบอบบแบบผู้รับใช้และความไว้วางใจในองค์พระผู้เป็นเจ้า ด้วยคุณลักษณะพิเศษดังกล่าวคริสตชนคาทอลิกจึงยกย่องให้แม่พระเป็น “แม่ทางจิตวิญญาณ” ของคริสตชน (ศูนย์คริสตศาสนธรรม, 2550, หน้า 80)

ภาพ 2

คุณพ่อวิจิตรต์ แสงหาญ ถวายมงกุฎทองคำแด่องค์แม่พระ

หมายเหตุ. จาก “พิธีบูชาขอบพระคุณฉลองแม่พระไถ่ทาส” โดย วัดคอนเซ็ปชันแห่งพระแม่เจ้า, 2565ก.

ชาวชุมชนวัดคอนเซ็ปชันให้ความสำคัญและศรัทธาแม่พระเป็นพิเศษ เห็นได้จากการตั้งชื่อวัดว่า “Immaculate Conception” แปลเป็นภาษาไทยว่า “แม่พระปฏิสนธินิรมล” โดยในรอบปีวัดแห่งนี้จะมีงานฉลองใหญ่ซึ่งถือเป็นงานประจำปีของวัด 2 ครั้ง ได้แก่ วันที่ 24 กันยายน งานฉลองแม่พระไถ่ทาส และวันที่ 8 ธันวาคม งานสมโภชแม่พระปฏิสนธินิรมล (วิจิตรต์ แสงหาญ, สัมภาษณ์, 24 กันยายน 2565) นอกจากนี้ยังเห็นได้จากเรื่องเล่าความศักดิ์สิทธิ์ของแม่พระที่ช่วยปกป้องชุมชนให้ผ่านพ้นเหตุการณ์อันตรายมาได้หลายครั้ง ตัวอย่างเช่น เหตุการณ์เพลิงไหม้ในชุมชน เพลิงลามมาถึงใกล้บริเวณหลังวัด ขณะที่ไฟกำลังลุกไหม้อย่างรุนแรงนั้น มีชายแจวเรือหนึ่งมาช่วยดับไฟและเห็นผู้หญิงกำลังใช้ผ้าเช็ดหน้าโบกไล่ไฟอยู่บนหลังคาของวัด ชายผู้นั้นจึงร้องตะโกนว่า “มีผู้หญิงยืนอยู่บนหลังคาโบสถ์ เอาผ้าเช็ดหน้าโบกไล่ไฟ” แต่เมื่อทุกคนหันขึ้นไปมองก็ไม่พบใคร หลังจากนั้นไม่นานไฟก็ดับลงโดยไม่ลามมาถึงวัด เมื่อไฟดับแล้วทุกคนต่างพากันเข้าไปในโบสถ์ ชายแจวเรือผู้นั้นยืนยันว่าผู้หญิงที่เห็นเมื่อครั้งนี้เป็นคนเดียวกับผู้หญิงที่รูปสลักนี้ และเมื่อเข้าไปพิสูจน์พบว่าบริเวณพระบาทขององค์แม่พระไถ่ทาสมีรอยเขม่าไฟอยู่จริง เหตุการณ์นี้ทำให้ชายแจวเรือเกิดความศรัทธาอย่างมากและหันมานับถือคริสต์ศาสนาในทันที (วัดคอนเซ็ปชันแห่งพระแม่เจ้า, 2517 หน้า 76)

เหตุการณ์นี้ทำให้ชาวชุมชนคอนเซ็ปชันและชุมชนใกล้เคียงเกิดความศรัทธาในความศักดิ์สิทธิ์ขององค์แม่พระ ชาวบ้านจึงร่วมกันสร้าง “สายประคำทองคำ” เพื่อถวายซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาอย่างสูงสุด และเป็นที่มาของการถวายสร้อยคอทองคำในการฉลองแม่พระในเวลาต่อมา เปรมศักดิ์ (นามสมมติ) (สัมภาษณ์, 24 กันยายน 2565) กล่าวว่า “ชาวบ้านที่มาสวดภาวนาต่อแม่พระแล้วประสบความสำเร็จ

ตามทีอริษฐานก็จะนำสร้อยคอทองคำมาถวาย ทั้งนี้การถวายสร้อยคอทองคำดังกล่าวมิได้เป็นการ “แก้บน” แต่เป็นการแสดงออกถึงการ “ขอบพระคุณ” และ “สำนึก” ในความเมตตาขององค์พระผู้เป็นเจ้า และแสดงออกถึงความศรัทธาอย่างสูงยิ่งที่ชาวบ้านมีต่อองค์แม่พระไถ่ทาส” จึงอาจกล่าวได้ว่าการฉลองแม่พระไถ่ทาสเป็นงานสำคัญที่ชาวชุมชนจะได้ร่วมกันแสดงออกถึงความศรัทธาที่มีต่อพระนางมารีย์พรหมจารีอย่างสูงสุด พร้อมกันนี้ยังเป็นการขอบคุณพระเจ้าที่ทรงสอดส่องดูแลชุมชนให้ร่มเย็นเป็นสุขและปลอดภัยโดยผ่านทางพระนางมารีย์

ภาพ 3

สร้อยคอทองคำที่มีผู้นำมาถวายองค์แม่พระไถ่ทาส

หมายเหตุ. โดย อติวิทย์ เชียงคิ้ว, ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2565

2.2 บทบาทในการสร้างความมั่นคงและเป็นที่พึ่งทางจิตใจ

หน้าที่ที่สำคัญประการหนึ่งของพิธีกรรมคือการช่วยให้มนุษย์มี “ความมั่นคงทางจิตใจ” มีความสบายใจในการดำรงชีวิต ส่วนใหญ่มักเกี่ยวข้องกับการวิงวอนหรือร้องขอให้อำนาจเหนือธรรมชาติคุ้มครองช่วยเหลือในสิ่งที่ตนขาดความเชื่อมั่นหรือไม่มีความมั่นใจ (ศิริพร ณ ถกลาง, 2557, หน้า 365)

องค์แม่พระไถ่ทาสเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจของชาวชุมชนวัดคอนเซ็ปชัญและชุมชนโดยรอบทั้งในฐานะบุคคลสำคัญทางศาสนาและในฐานะผู้ปกป้องชุมชนคอนเซ็ปชัญให้พ้นจากอันตราย เช่น เหตุการณ์ที่บันทึกไว้ในหนังสือฉลองวัดครบรอบ 300 ปี ว่า เมื่อ พ.ศ. 2392 เกิดอหิวาตกโรคระบาดอย่างหนักในกรุงเทพมหานครทำให้มีผู้คนล้มตายจำนวนมาก ชาวบ้านวัดคอนเซ็ปชัญจึงได้ัญเชิญรูปสลักแม่พระไถ่ทาสแห่รอบหมู่บ้าน พร้อมทั้งสวดอ้อนวอนต่อองค์พระผู้เป็นเจ้าเพื่อให้บำบัดปัดเป่าโรคร้ายนี้ให้หมดไป หลังการแห่องค์แม่พระเสร็จสิ้นโรคร้ายก็สงบลง ผู้ที่กำลังทุกข์ทรมานก็หายจากโรคร้ายอย่างน่าอัศจรรย์ ชาวบ้านเชื่อว่าเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นจากความศักดิ์สิทธิ์ของแม่พระที่คุ้มครองชาวบ้าน (วัดคอนเซ็ปชัญแห่งพระแม่เจ้า, 2517, หน้า 75 - 76)

การจัดพิธีฉลององค์แม่พระด้วยการแห่รอบวัดจึงเป็นโอกาสสำคัญที่ชาวชุมชนจะได้สักการะและอธิษฐานวอนขอพระพรจากองค์พระผู้เป็นเจ้าผ่านทางแม่พระเพื่อให้มีความสุขประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะให้หายจากโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ เช่น วุฒิชชาติ (นามสมมติ) (สัมภาษณ์, 24 กันยายน 2565) เป็นผู้เข้าร่วมพิธีที่มาอธิษฐานขอพรให้หายจากอาการเจ็บป่วย กล่าวว่า “ตนมีอาการเจ็บป่วยเกี่ยวกับลำไส้ จึงมาอธิษฐานขอพรกับองค์แม่พระไถ่ทาสขอให้อาการเจ็บป่วยหายไปหรือทุเลาลง แต่อย่างไรก็ตามจะยังคงต้องรักษาตามระบบ

แพทย์แผนปัจจุบันควบคู่ไปด้วย สาเหตุที่มาของพรจากองค์แม่พระเพราะว่าเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ขององค์แม่พระไถ่ทาสและเมื่อได้อิฐฐานขอพรแล้วทำให้ตนสบายใจมากขึ้น”

เปรมมนัส (นามสมมติ) (สัมภาษณ์, 24 กันยายน 2565) ทำธุรกิจหอพักนักเรียนในซอยสามเสน 11 เป็นผู้ร่วมงานอีกคนหนึ่งที่มาอธิษฐานขอพรกับแม่พระในโอกาสพิเศษนี้ กล่าวว่า “แม่พระองค์นี้ศักดิ์สิทธิ์มาก เลยมาขอพรให้แม่พระคุ้มครองนักเรียนในหอพักให้อยู่เย็นเป็นสุข” จากการสังเกตของผู้วิจัยเห็นว่าเมื่ออัญเชิญรูปสลักแม่พระไถ่ทาสออกแห่รอบวัดเรียบร้อยแล้วจะอัญเชิญมาประดิษฐานไว้บริเวณโถงด้านหน้าของวัดเพื่อให้ผู้ที่มาร่วมงานได้สักการะ ผู้ร่วมงานจะนำดอกกุหลาบมาวางสักการะบริเวณด้านหน้าของรูปสลักแม่พระไถ่ทาสและเอื้อมมือไปสัมผัสที่พระบาทของแม่พระเพื่ออธิษฐานขอพร

ภาพ 4

ผู้มาร่วมงานใช้มือสัมผัสองค์แม่พระเพื่ออธิษฐานขอพร

หมายเหตุ. โดย อติวิทย์ เชียงคิ้ว, ถ่ายภาพเมื่อวันที่ 24 กันยายน พ.ศ. 2565

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นว่าประเพณีฉลองแม่พระไถ่ทาสมีบทบาทสำคัญในการเป็นที่พึ่งพิงและสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้กับชาวบ้าน นอกจากนี้ยังมีส่วนช่วยส่งเสริมความเชื่อและความไว้วางใจในองค์พระผู้เป็นเจ้าว่าจะได้รับพระเมตตาผ่านการวิงวอนต่อแม่พระในยามเจ็บป่วยหรือยากลำบาก ดังข้อคำสอนในพระคัมภีร์ว่า “...เมื่อเขาร้องเรียกหาเรา เราก็จะตอบเขา เราจะอยู่กับเขาในยามทุกข์ยาก เราจะช่วยเขาให้รอดพ้นและจะให้เกียรติยศแก่เขา...” (สดด 91: 14-15¹) (คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตศาสนธรรม, 2557, หน้า 1098)

2.3 บทบาทในการแสดงอัตลักษณ์ของชุมชน

อัตลักษณ์ หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมของชุมชนอันโดดเด่นแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ (อินทรา พงษ์นาค, 2557, หน้า 14) นอกจากนี้ยังเป็นสิ่งที่ถูกหล่อหลอมขึ้นในวัฒนธรรมเฉพาะ ถูกผลิต (produced) ถูกบริโภค (consumed) และถูกจัดการ (regulated) พร้อมทั้งการสร้างคามหมายผ่านภาพตัวแทนที่ไม่หยุดนิ่งและไม่ตายตัว (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2556, หน้า 1) ซึ่งการจัดงานฉลองแม่พระไถ่ทาสเป็นการเปิดพื้นที่ในการแสดงออกถึงความโดดเด่นและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกออกเป็น 2 ประการ ได้แก่ การแสดงอัตลักษณ์ทางศาสนา และการแสดงอัตลักษณ์ด้านอาหาร ดังนี้

¹ หมายถึง หนังสือเพลงสดุดี บทที่ 91 ข้อที่ 14 - 15 ในพระคัมภีร์คาทอลิกภาคพันธสัญญาเดิม

2.3.1 บทบาทในการแสดงอัตลักษณ์ทางศาสนา

เนื่องด้วยประเพณีฉลองแม่พระไถ่ทาสเป็นพิธีที่เกี่ยวข้องด้วยความเชื่อและบุคคลสำคัญทางคริสต์ศาสนานิกายโรมันคาทอลิก ดังนั้นก่อนเริ่มการอัญเชิญองค์แม่พระแห่รอบวัด จึงมีการประกอบพิธีบูชาขอบพระคุณตามความเชื่อทางศาสนา แต่สิ่งที่พิเศษกว่าการประกอบพิธีบูชาขอบพระคุณในโอกาสปกติ คือ การใช้เพลงนมัสการภาษาละตินสลับกับเพลงนมัสการภาษาไทยในการประกอบพิธี เช่น เพลง Ave Maria เพลง Salve Mater หรือ เพลง Subtuum (วัดคอนเซ็ปชันแห่งพระแม่เจ้า, 2565, หน้า 1 - 12)

โดยปกติพระศาสนจักรสากลจะส่งเสริมให้สังฆมณฑลท้องถิ่นปรับปรุงพิธีกรรมจากจารีตละตินดั้งเดิมให้สอดคล้องกับภาษาและบริบทของตนดังที่กล่าวไว้ในสังฆธรรมนูญว่าด้วยพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ (sacrosanctum concilium) ข้อ 118 ว่า “ควรเอาใจใส่ส่งเสริมบทเพลงศักดิ์สิทธิ์แบบชาวบ้าน เพื่อช่วยให้สัตบุรุษร่วมขับร้องได้ทั้งในกิจกรรทางทั่วไปและเมื่อประกอบพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ตามกฎหมายและข้อบังคับของจารีตพิธี” (จัมปีเอโร จี, 2556, หน้า 213) เพื่อให้ชาวบ้านสามารถเข้าใจและใกล้ชิดองค์พระผู้เป็นเจ้ามากขึ้น จึงมีการแปลดัดแปลงหรือประพันธ์เพลงนมัสการที่ใช้ประกอบพิธีบูชาขอบพระคุณเป็นภาษาไทย ดังนั้นการเลือกใช้เพลงนมัสการภาษาละตินอันเป็นจารีตดั้งเดิมของพระศาสนจักรคาทอลิกในโอกาสพิเศษนี้แสดงให้เห็นว่าชาวชุมชนคอนเซ็ปชันยังคงรักษาและแสดงออกถึงอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนคาทอลิกแบบดั้งเดิมไว้อย่างเข้มแข็ง (นภัสวรรณ (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 24 กันยายน 2565)

2.3.2 บทบาทในการแสดงอัตลักษณ์ด้านอาหาร

อัตลักษณ์ของชุมชนคอนเซ็ปชันที่แสดงออกผ่านประเพณีฉลองแม่พระไถ่ทาสประการที่สอง คือ อัตลักษณ์ด้านอาหาร ซึ่งอาหารสำคัญอันเป็นการแสดงอัตลักษณ์ของชุมชนนี้ คือ “ขนมจีนคั่วไก่” หรือ “ขนมจีนน้ำยาไก่” ปราณี กล้าส้ม (2552, หน้า 212) สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นอาหารดั้งเดิมของชาวโปรตุเกส เป็นอาหารที่ชาวชุมชนจะประกอบเลี้ยงกันเฉพาะในงานฉลองแม่พระไถ่ทาสหรืองานมงคลสำคัญ เนื่องจากขั้นตอนการทำความซบซึ้งและขาดผู้สืบทอด สอดคล้องกับ เปรมศักดิ์ (นามสมมติ) (สัมภาษณ์, 24 กันยายน 2565) ซึ่งกล่าวว่า “ขนมจีนคั่วไก่ เป็นอาหารที่ขาดไม่ได้ในพิธีฉลองแม่พระไถ่ทาสถือว่าเป็นอาหารประจำชุมชน นอกจากนี้ด้วยความที่ขนมจีนคั่วไก่เป็นอาหารสำคัญในงานฉลองแม่พระไถ่ทาส ชาวชุมชนจึงมีชื่อเรียกองค์แม่พระไถ่ทาสอีกชื่อหนึ่งว่า “แม่พระขนมจีน” ซึ่งมาจากลักษณะเส้นผมขององค์แม่พระที่สยายออกเป็นเส้นคล้ายเส้นขนมจีน ปัจจุบันจึงสามารถรับประทานขนมจีนคั่วไก่ได้ที่ชุมชนวัดคอนเซ็ปชันและชุมชนวัดช่างดาครุสเท่านั้น”

จะเห็นว่าประเพณีฉลองแม่พระไถ่ทาสเป็นการเปิดพื้นที่ทางวัฒนธรรม (cultural space) ในการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของชาวชุมชนคอนเซ็ปชันทั้งที่เป็นนามธรรม เช่น ความเชื่อ ค่านิยม เรื่องเล่า และหลักปฏิบัติทางศาสนา และที่เป็นรูปธรรม เช่น อาหาร เครื่องบูชา พิธีกรรม สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้มีความ “ตัวตน” ของชุมชนคาทอลิกที่ชัดเจนอยู่บนพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม รวมทั้งสร้างการ “ยอมรับ” ให้ผู้คนในวัฒนธรรมอื่นได้เข้ามามีส่วนร่วมอันจะนำไปสู่การสืบทอดประเพณีนี้อย่างยั่งยืนต่อไป

2.4 บทบาทการสร้างปฏิสัมพันธ์และความสามัคคีของชุมชน

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ในสังคมมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สังคมที่มีลักษณะทางวัฒนธรรมเช่นเดียวกัน ผู้คนในสังคมนั้นย่อมมีความรู้สึกเป็น “พวกเดียวกัน” มีความรักใคร่และสามัคคีกัน รวมทั้งร่วมกันปกป้องและสืบทอดวัฒนธรรมของตนให้คงอยู่ต่อไป (ศิริรัตน์ แอดสกุล, 2557, หน้า 78)

การจัดงานฉลองแม่พระไถ่ทาสของชุมชนวัดคอนเซ็ปชันเป็นโอกาสสำคัญที่แสดงให้เห็นการ “รวมพลัง” ของคนในชุมชนเพื่อแสดงออกถึงความศรัทธาที่มีต่อองค์แม่พระ ซึ่งจากการลงพื้นที่ภาคสนามของผู้วิจัยพบว่าก่อนวันงานชาวบ้านในชุมชนจะมาร่วมด้วยช่วยกันจัดเตรียมงาน โดยมีการแบ่งหน้าที่ต่าง ๆ ตั้งแต่การจัดเตรียมสถานที่ จัดดอกไม้ จัดเตรียมบุษบกสำหรับประดิษฐานองค์แม่พระไถ่ทาส ทำความสะอาดบริเวณวัด รวมถึงซ่อมแซมร้องบทเพลงนมัสการและอื่น ๆ โดยมีคุณพ่อบาทหลวงเจ้าอาวาสวัดเป็นผู้นำในการจัดเตรียมงานเพื่อรองรับคริสตชนและผู้ร่วมพิธี

ภาพ 5

ชาวบ้านช่วยกันจัดเตรียมงานก่อนวันฉลองแม่พระไถ่ทาส

หมายเหตุ. จาก “พิธีบูชาขอบพระคุณฉลองแม่พระไถ่ทาส” โดย วัดคอนเซ็ปชันแห่งพระแม่เจ้า, 2565ก.

เมื่อถึงวันจัดงานก็จะมีการจัดแบ่งหน้าที่สำหรับเป็นผู้ช่วยบาทหลวงในการประกอบพิธีบูชาขอบพระคุณ ผู้วิจัยสังเกตว่าผู้ช่วยในการประกอบพิธีบูชาของพระคุณส่วนใหญ่เป็นเยาวชน จึงอาจกล่าวได้ว่า พิธีนี้เป็นการเปิดโอกาสให้เยาวชนได้มีปฏิสัมพันธ์กับวัดและชุมชนมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีผู้ที่ทำหน้าที่แจกเทียนและดอกไม้สำหรับสักการะแม่พระ รวมถึงแจกหนังสือเพลงนมัสการสำหรับผู้เข้าร่วมพิธีทุกคนด้วย ขั้นตอนที่สำคัญของการฉลองคือการอัญเชิญองค์แม่พระประดิษฐานในบุษบกแห่รอบวัดด้วยการ “แบก” จำเป็นต้องใช้กำลังคนในการเคลื่อนย้ายจำนวนมาก จึงเป็นหน้าที่ของผู้ชายในชุมชนที่ต้องร่วมแรงกันแบกบุษบก ซึ่งมีน้ำหนักมากไว้บนบ่า พฤติกรรมนี้ทำให้เห็นถึงความสามัคคีของชาวบ้านและความทุ่มเททั้งกำลังกาย และกำลังใจเพื่อร่วมกันสืบทอดประเพณีการฉลองแม่พระไถ่ทาสให้ยิ่งใหญ่และงดงามสมพระเกียรติ เมื่อพิธีเสร็จสิ้นจะมีชาวบ้านส่วนหนึ่งมาเปิดโรงทานแจกจ่ายอาหารและเครื่องดื่มสำหรับผู้เข้าร่วมพิธีทุกคน ยังเป็นการเน้นย้ำให้เห็นถึงบทบาทในการสร้างปฏิสัมพันธ์และความสามัคคีของชุมชนในงานฉลองแม่พระไถ่ทาสได้เป็นอย่างดี

นอกจากสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนแล้ว งานฉลองแม่พระไถ่ทาสยังป็นงานสำคัญที่ทำให้ “ลูกหลาน” ชุมชนคอนเซ็ปชัน รวมทั้งผู้ศรัทธาในแม่พระที่อยู่นอกชุมชนได้มาปฏิสัมพันธ์กัน ดังที่ ตีม (นามสมมติ) (สัมภาษณ์, 24 กันยายน 2565) กล่าวว่า “ปัจจุบันนี้คนในชุมชนออกไปอยู่นอกชุมชนมาก เมื่อมีงานฉลองแม่พระประจำปีจึงเป็นโอกาสที่ญาติพี่น้องหรือคนรู้จักได้มาร่วมพิธีด้วยกันพูดคุยกัน บางคนมาช่วยงานวัดตั้งแต่ช่วงก่อนพิธีจะเริ่ม บ้านไหนมีเด็กก็มักจะพาเด็กมาร่วมพิธีด้วย สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของคนในชุมชน” เช่นเดียวกับ ศุภมาส (นามสมมติ) (สัมภาษณ์, 24 กันยายน 2565) ผู้มาร่วมงาน กล่าวว่า “ตนไม่ได้อาศัยอยู่ในชุมชนนี้และไม่ได้นับถือคริสต์ศาสนา แต่มีผู้ชักชวนให้มาร่วมงาน

ฉลองแม่พระไถ่ทาส รวมทั้งยังชวนให้มาตั้งโรงงานเพื่อแจกจ่ายอาหารให้กับผู้ร่วมงาน ได้พูดคุย แลกเปลี่ยนกับผู้คนต่างศาสนา ซึ่งตนรู้สึกยินดีมากที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของประเพณีนี้”

ประเพณีฉลองแม่พระไถ่ทาสเป็นพื้นที่ทางสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้คนทุกเพศทุกวัยทั้งในและนอกชุมชนได้แสดงออกถึงความรักและพลังความสามัคคี ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ไถ่ถามความเป็นอยู่ซึ่งกันและกันเป็นพื้นที่ของครอบครัวที่พ่อแม่จะได้พาบุตรหลานมาพบปะผู้ใหญ่ในชุมชนที่ตนเคารพนับถือ เป็นพื้นที่ที่ให้ผู้สูงอายุได้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้สูงอายุด้วยกันรวมทั้งได้พบปะพูดคุยเด็กและเยาวชน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งและสร้างสำนึกความเป็น “พวกเดียวกัน” ของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

ภาพ 6

ผู้ช่วยพิธีกรรมและชาวบ้านทุกเพศทุกวัยเข้าร่วมพิธี

หมายเหตุ. จาก “พิธีบูชาขอบพระคุณฉลองแม่พระไถ่ทาส” โดย วัดคอนเซ็ปชัญแห่งพระแม่เจ้า, 2565ก.

อภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง บทบาทของประเพณีฉลองแม่พระไถ่ทาสที่มีต่อชุมชนวัดคอนเซ็ปชัญ เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร แสดงให้เห็นถึงบทบาทของประเพณีฉลองแม่พระไถ่ทาสที่มีต่อชุมชนวัดคอนเซ็ปชัญ 4 ประการ ได้แก่ บทบาทในการแสดงออกถึงความรักที่ต่อพระนางมารีย์พรหมจารี บทบาทในการสร้างความมั่นคงและเป็นที่พึ่งทางจิตใจ บทบาทในการแสดงอัตลักษณ์ของชุมชนคอนเซ็ปชัญ และบทบาทการสร้างปฏิสัมพันธ์และความสามัคคีของชุมชน โดยบทบาทเหล่านี้มีพื้นฐานอยู่บนพื้นที่ทางคริสต์ศาสนาและพื้นที่ทางวัฒนธรรม ในฐานะชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานที่ชาวบ้านยังคงร่วมกันสืบทอดและรักษามาจนถึงปัจจุบัน

การศึกษานี้ทำให้เห็นบทบาทของพิธีกรรมที่มีต่อชุมชนในแง่ของการสร้างความมั่นคงทางจิตใจที่เติมเต็มความต้องการของคริสตชนทั้งความต้องการที่จะสำเร็จในสิ่งที่ตนปรารถนาอันเป็นความต้องการทางโลก และความต้องการที่จะสำเร็จในสวรรค์อันเป็นความต้องการสูงสุดทางจิตวิญญาณของคริสตชนทุกคน เป็นการแสดงให้เห็นการจำแนกโลกออกเป็น 2 ส่วน สอดคล้องกับการศึกษาของ อภิวัฒน์ สุธรรมดี, ชนนิกันต์ ยศปัญญา, สุพรรณธิดา ประดิษฐ์สอน และมนัสวี หิมพานต์ (2565) เรื่อง งานนมัสการหลวงพ่อพะพรและสมโภชเมืองพิจิตร: องค์ประกอบและบทบาทของพิธีกรรม ซึ่งกล่าวว่า งานนมัสการหลวงพ่อพะพรและสมโภชเมืองพิจิตรนั้นมีบทบาทในการตอบสนองโลกสามัญ คือ ตอบสนองความต้องการด้านความสุขและความบันเทิงให้แก่ชาวพิจิตร และยังมีบทบาทในการตอบสนองโลกจิตวิญญาณ คือ ตอบสนองด้านความมั่นคงทางจิตใจและช่วยสร้างขวัญกำลังใจให้แก่ชาวพิจิตรด้วย

ผู้วิจัยยังพบว่าชาวชุมชนคอนเซ็ปชันนอกจากจะศรัทธาต่อองค์แม่พระในฐานะที่เป็นพระชนนีพระเจ้า และเป็นผู้ที่ได้รับพระพรอันประเสริฐมากกว่าสตรีใด ๆ แล้ว ชาวบ้านยังให้ความเคารพในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ ปกป้องรักษาหมู่บ้านให้รอดพ้นจากอันตรายไม่ว่าจะเป็นจากโรคระบาด เพลิงไหม้หรืออื่น ๆ สิ่งเหล่านี้มีลักษณะ เช่นเดียวกับการนับถือ “เทพอารักษ์” ตามความเชื่อของชาวพุทธ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ประเสริฐ รุณรา (2565, หน้า 221) ที่กล่าวถึงเทพอารักษ์ว่า เป็นเทพที่มีบทบาทในการปกป้องรักษาเมือง ชุมชน หมู่บ้าน ให้สงบร่มเย็น บันดาลความอุดมสมบูรณ์ ปกป้องภัยพิบัติ รวมถึงส่งเสริมให้เกิดความสงบร่มเย็นแก่ชุมชน หากพิจารณาในแง่นี้อาจกล่าวได้ว่า แม่พระถือเป็นเทพอารักษ์ที่คอยปกป้องรักษาชุมชนวัดคอนเซ็ปชันรวมทั้ง เป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจเช่นเดียวกับความคิดเรื่องเทพอารักษ์ซึ่งมีอยู่ในสังคมไทย

หากพิจารณาในแง่มานุษยวิทยา ศาสนา ประเพณีฉลองแม่พระไถ่ทาสเป็นการแสดงให้เห็นองค์ประกอบ ของความเป็นศาสนาตามแนวคิดของ เอมีล เดอร์ไคม์ (ราชบัณฑิตยสภา, 2561, หน้า 312 - 313) ประกอบด้วย ประการแรก คือ เป็นความเชื่อของชุมชนที่มีร่วมกัน ได้แก่ ความเชื่อในคริสต์ศาสนา ความเชื่อในพระเจ้า และความเชื่อเกี่ยวกับแม่พระ ประการที่สอง คือ พิธีกรรม ได้แก่ แบบแผนและขั้นตอนในการปฏิบัติที่ชัดเจน ในการฉลองตั้งแต่การประกอบพิธีบูชาขอบพระคุณ การอัญเชิญแม่พระแห่รอบวัด การประดิษฐานองค์แม่พระ เพื่อให้ชาวบ้านภาวนาขอพร ซึ่งการประกอบพิธีกรรมร่วมกันเช่นนี้นำไปสู่การรวมกลุ่มเป็นชุมชนทางศีลธรรม (moral community) ที่เข้มแข็ง

อย่างไรก็ตามแม้ว่าประเพณีฉลองแม่พระไถ่ทาสเป็นประเพณีที่กำเนิดจากพื้นฐานความเชื่อ ทางศาสนาคริสต์ แต่เมื่อเปรียบเทียบกับประเพณีหรือพิธีกรรมที่ตั้งอยู่บนความเชื่ออื่น ๆ แล้ว ต่างก็มีบทบาท ที่สอดคล้องกัน เช่น การศึกษาของกานต์พิชชา อุดมมงคลกิจ และภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ (2564) เรื่อง ประเพณี ตักบาตรพระร้อยทางเรือ: บทบาทต่อชุมชนมอญลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร พบว่ามีบทบาทต่อชาวมอญ ลาดกระบัง 4 ประการ ได้แก่ การสืบทอดศาสนา การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน การเสริมสร้างการท่องเที่ยว ของชุมชน และการแสดงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ หรือการศึกษาของรัตนพล ชื่นคำ, ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ และ สุกัญญา สุภญา (2564) เรื่อง ความหมายและบทบาทของพิธีกรรมการนับถือตัวละครจากเรื่องรามเกียรติ์ ในชุมชนบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า บทบาทของพิธีกรรมการนับถือตัวละครจากเรื่อง รามเกียรติ์มี 2 ระดับ คือ ระดับบุคคล ประกอบด้วย การประกอบอาชีพ การรักษาโรค การให้โชคลาภ และ ความเป็นสิริมงคล ส่วนระดับชุมชน ประกอบด้วย การเป็นที่พึ่งพิงทางจิตใจ และการสร้างความสามัคคีให้แก่ผู้คน ในชุมชน

บทบาทเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าพิธีกรรมมิใช่สิ่งงมงาย แต่เป็นส่วนประกอบหนึ่งของวัฒนธรรมที่มี ส่วนในการผานองค์ประกอบส่วนอื่น ๆ ของชุมชนเข้าด้วยกัน ช่วยสร้างทั้งความมั่นคงทางจิตใจ สร้างอัตลักษณ์ ให้โดดเด่น ส่งเสริมความเชื่อ รวมไปถึงสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ประเพณีฉลองแม่พระไถ่ทาสของชุมชน วัดคอนเซ็ปชัน เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่พิสูจน์ให้เห็นว่าตราบไคที่ความเชื่อและความศรัทธาในแม่พระยังมั่นคง เต็มเปี่ยม ชุมชนก็จะยังดำรงอยู่อย่างเป็นปึกแผ่นมั่นคง อัตลักษณ์ทางศาสนาก็จะยังคงได้รับการสืบทอดต่อไป ตราบชั่วลูกชั่วหลาน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากผลการวิจัยพบว่า ประเพณีฉลองแม่พระไถ่ทาสของชุมชนวัดคอนเซ็ปชัน เป็นประเพณี ที่สืบทอดอยู่ในชุมชนคาทอลิกที่เก่าแก่ที่สุดในกรุงเทพมหานคร จึงมีความเกี่ยวเนื่องด้วยประวัติศาสตร์

ทั้งทางศาสนา ประวัติศาสตร์สังคม และประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ อย่างไรก็ตามในปัจจุบันประเพณีนี้ไม่เป็นที่รู้จักแก่บุคคลภายนอกมากนัก หากทางราชการให้การสนับสนุนเผยแพร่ประเพณีให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ก็จะเป็นการช่วยสืบสานประเพณีนี้ให้คงอยู่ในฐานะมรดกทางวัฒนธรรมของกรุงเทพมหานครได้อีกทางหนึ่ง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า การนับถือองค์แม่พระไถ่ทาสของชุมชนวัดคอนเซ็ปชันมีลักษณะเช่นเดียวกับการนับถือเทพอารักษ์ กล่าวคือ เชื่อว่าองค์แม่พระไถ่ทาสสามารถดลบันดาลให้ชุมชนรอดพ้นจากเหตุอันตรายต่าง ๆ ได้ จึงควรมีการศึกษาในประเด็นนี้เพิ่มเติมว่ามีที่มา ความเกี่ยวข้องหรือได้รับอิทธิพลจากปัจจัยแวดล้อมในด้านใดบ้าง เพื่อจะได้เห็นถึงพลวัตของความเชื่อในชุมชนคาทอลิกแห่งนี้อย่างชัดเจน

รายการอ้างอิง

- กานต์พิชชา อุดมมงคลกิจ และภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ (2564). ประเพณีตักบาตรพระร้อยทางเรือ: บทบาทต่อชุมชนมอญลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร. *วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม*, 10(1), 107 – 129.
- คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตศาสนธรรม. (2557). *พระคัมภีร์คาทอลิก ฉบับสมบูรณ์*. คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตศาสนธรรม แผนกพระคัมภีร์.
- จตุพร เพชรบูรณ์. (2559). *ความเชื่อและบทบาทของประเพณีทานธัมม์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทดำบริเวณผาเงาอำเภอมะนัง จังหวัดเชียงราย*. [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].
- จัมปีเอโร, จี. (2556). *ระลึกถึงวาทกัณฑ์ 2: รุ่งอรุณแห่งการรอคอย* (ทักษิณ คมกฤต, แปล). คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อพิธีกรรม.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2556). *อัตลักษณ์ วัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลง*. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. <https://wsc.soc.cmu.ac.th/womancenter/publication.php?lang=th>
- ติ่ม (นามสมมติ). (2565, 24 กันยายน). สัมภาษณ์.
- ทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค), เจ้าพระยา. (2562). *พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1*. ไทยควอลิตี้บุ๊คส์.
- นภัสวรรณ (นามสมมติ). (2565, 24 กันยายน). สัมภาษณ์.
- ประชาชาติ ปริชาวุฒิ. (2564). *คำสอนคริสตชน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). ม.ป.ท.
- ประเสริฐ รุณรา. (2565). *หลักเมือง หลักคน หลักใคร: สัญลักษณ์เทพกับการต่อรองอัตลักษณ์ทางความเชื่อระหว่างรัฐกับท้องถิ่น*. สามลดา.
- ปราณี กล้าส้ม. (2552). *ย่านเก่าในกรุงเทพฯ เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 2). เมืองโบราณ.
- เปรมนัส (นามสมมติ). (2565, 24 กันยายน). สัมภาษณ์.
- เปรมศักดิ์ (นามสมมติ). (2565, 24 กันยายน). สัมภาษณ์.
- ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์. (2565). พิธีกรรม “กินตอง”: บทบาทต่อชาวบ้านในชุมชนอำเภอมืองหนองบัวลำภู จังหวัดหนองบัวลำภู. *วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์*, 39(2), 74 – 96.
- รัตนพล ชื่นคำ, ภาณุพงศ์ อุดมศิลป์ และสุกัญญา สุจฉายา. (2564). ความหมายและบทบาทของพิธีกรรม การนับถือตัวละครจากเรื่องรามเกียรติ์ในชุมชนบางปลา อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้*, 9(2), 121 – 142.
- ราชบัณฑิตยสภา. (2561). *พจนานุกรมศัพท์มานุษยวิทยา ฉบับราชบัณฑิตยสภา*. สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.

- วัดคอนเซ็ปชัญแห่งพระแม่เจ้า. (2517). *หนังสืออนุสรณ์วัด เสด็จพระราชดำเนินงานฉลอง 300 ปี. คณะกรรมการวัดคอนเซ็ปชัญแห่งพระแม่เจ้า.*
- วัดคอนเซ็ปชัญแห่งพระแม่เจ้า. (2565ก). *พิธีบูชาขอบพระคุณฉลองแม่พระไถ่ทาส. วัดคอนเซ็ปชัญแห่งพระแม่เจ้า.*
- วัดคอนเซ็ปชัญแห่งพระแม่เจ้า. (2565ข). *บทเพลงในพิธีบูชาขอบพระคุณ ฉลองแม่พระไถ่ทาส 24 กันยายน 2022. คณะกรรมการวัดคอนเซ็ปชัญแห่งพระแม่เจ้า.*
- วิกเตอร์ ลาร์เก. (2539). *ประวัติพระศาสนจักรคาทอลิกในประเทศไทย. แม่พระยุคใหม่.*
- วิจิตต์ แสงหาญ. (2565, 24 กันยายน). สัมภาษณ์.
- วิษณุพล บัญชาวิชระชัย. (2556). *การนำเสนอชุมชนผ่านเรื่องเล่า: กรณีศึกษาชุมชนคอนเซ็ปชัญ. [งานนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์].*
- วุฒิชชาติ (นามสมมติ). (2565, 24 กันยายน). สัมภาษณ์.
- แวนวนร, เอ. (2565). *ก่อร่างเป็นบางกอก (ยุคติ มุกดาวิจิตร, แปล) (พิมพ์ครั้งที่ 2). มติชน.*
- ศิริรัตน์ แอดสกุล. (2557). *ความรู้เบื้องต้นทางสังคมวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- ศิริพร ฐิตะฐาน ณ ถลาง. (2537). *ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น: การศึกษาคติชนในบริบททางสังคมไทย. มติชน.*
- ศิริพร ณ ถลาง. (2557). *ทฤษฎีคติชนวิทยา: วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.*
- ศุภมาส (นามสมมติ). (2565, 24 กันยายน). สัมภาษณ์.
- ศูนย์คริสต์ศาสนธรรม. (2550) *ประมวลคำสอนพระศาสนจักรคาทอลิก. ศูนย์คริสต์ศาสนธรรม อัครสังฆมณฑลกรุงเทพฯ.*
- สมศรี บุญอรุณรักษา. (2563). *มิสซังสยาม นาวาที่ผ่านมรสุม. สื่อมวลชนคาทอลิกประเทศไทย.*
- สารภี ขาวดี. (2555). *บทบาทหน้าที่ของพิธีกรรม “การโง่ละมั่ว” ต่อชุมชนเขมร จ.สุรินทร์. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 8(1), 153 – 196.*
- สุกัญญา อินทวัน, สนิท สัตโยภาส และรังสรรค์ จันตะ. (2559). *การศึกษาโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมต่อเจ้าหลวงคำแดง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่. พิมพ์สาร, 12(1), 73 – 86.*
- อภิวัฒน์ สุธรรมดี. (2559). *การศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมบูชาเจ้าแม่จูงจาง เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 10(2), 1 – 20.*
- อภิวัฒน์ สุธรรมดี, ชนิกานต์ ยศปัญญา, สุพรรณธิดา ประดิษฐ์สอน และมนัสวี หิมพานต์. (2565). *งานนมัสการหลวงพ่อบุญและสมโภชเมืองพิจิตร: องค์ประกอบและบทบาทของพิธีกรรม. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 16(1), 125 – 149.*
- อินทรา พงษ์นาค. (2557). *อัตลักษณ์ชุมชนเมืองโบราณอุททองเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดสุพรรณบุรี. [วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].*
- เอี่ยมพร ทิพย์เดช, เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ์ และสุริยะกาล ทองเหลา. (2566). *พิธีส่นขวัญ: พิธีกรรมแห่งความเชื่อของชาวชุมชนหนองแวง อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี. มังรายสาร, 11(1), 129 – 146.*

Kerala Catholic Bishops' Council. (n.d.). *Our Lady of Ransom Basilica, Vallarpadam*. <https://kcbc.co.in/KCBC/Pilgrims/2>

Marian Library. (n.d.). *Our Lady of Ransom*. <https://udayton.edu/imri/mary/o/our-lady-of-ransom.php>

Our Lady of Ransom Catholic Church. (n.d.). *Who is Our Lady of Ransom?*. <https://olransom.org/who-is-our-lady-of-ransom>

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University